

Комунальний заклад вищої освіти
«Хортицька національна навчально-реабілітаційна академія»
Запорізької обласної ради
Факультет спеціальної освіти та соціально-гуманітарних наук
Кафедра спеціальної освіти

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Особливості розвитку слухової уваги у дітей молодшого шкільного віку з
розладом дефіциту уваги і гіперактивності

Виконала: здобувач освіти
групи СОБ(Л)-4(2)
спеціальності 016 Спеціальна освіта
Шолох Оксана Ігорівна
Керівник: Бессараб А. О.
Рецензент: Петухова І. О.
Нормоконтроль: _____ Алла НАДТОЧІЙ

Запоріжжя
2025 р.

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 49 с., 1 табл., 3 рис., 40 джерел, 4 додатки.

Об'єкт дослідження: слухова увага як психічний процес.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично виявити рівні розвитку слухової уваги у дітей молодшого шкільного віку з розладом дефіциту уваги і гіперактивності.

Для розв'язання поставлених завдань використовувалися такі методи дослідження:

а) теоретичні: аналіз наукових джерел із досліджуваної проблеми та результатів практичних досліджень з даної проблеми: узагальнення та систематизація теоретичних та емпіричних даних;

б) емпіричні:

– вербальний варіант методики «Коректурна проба» (адаптована методика П. Румянцевої, Л. Фоміної);

– методика «Так чи ні?» (модифікація методики В. Когана і Е. Коробкової);

– методика «Складні інструкції» (адаптований варіант методики «Складні інструкції» А. Крилова);

в) статистичні (процедура кількісної та якісної обробки даних).

УВАГА, СЛУХОВА УВАГА, ДІТИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ, РОЗЛАД ДЕФІЦИТУ УВАГИ І ГІПЕРАКТИВНОСТІ.

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток слухової уваги є одним із ключових аспектів когнітивного розвитку дитини, який забезпечує ефективне сприймання, обробку та збереження інформації. У молодшому шкільному віці даний процес набуває особливого значення, оскільки саме в цей момент формуються основні навчальні навички, розвивається мовлення та закладається основа для подальшої академічної успішності.

Однак, у дітей з розладом дефіциту уваги та гіперактивності (далі – РДУГ) часто проявляються труднощі в концентрації, обробці слухової інформації та утриманні уваги протягом тривалого часу. Ще однією характерною особливістю слухової уваги у дітей з РДУГ є її нестійкість та швидке виснаження. Вони можуть зосередитися на звуковому стимулі лише на короткий проміжок часу, після чого їх увага розсіюється або перемикається на сторонні подразники. Це створює значні труднощі у ході освітнього процесу, коли необхідно тривалий час слухати пояснення вчителя, запам'ятовувати усну інформацію або виконувати завдання за словесною інструкцією.

Окрім труднощів із підтриманням уваги, діти з РДУГ часто демонструють підвищену чутливість до фонових звуків. Навіть незначний шум у класі, розмови однолітків чи інші зовнішні подразники можуть відволікати їх, заважаючи сприйняттю й обробці необхідної інформації. Водночас у деяких дітей спостерігається знижена чутливість до мовленнєвих звернень, що проявляється у вигляді частого «ігнорування» слів вчителя або необхідності багаторазового повторення інструкцій.

Недостатній рівень розвитку слухової уваги негативно позначається не лише на успішності в навчанні, а й на соціальній взаємодії дитини. Через труднощі у розумінні мовлення вона може неправильно інтерпретувати слова співрозмовника, що нерідко призводить до непорозумінь і проблем у комунікації з однолітками та дорослими. Це, своєю чергою, може викликати

почуття невпевненості, зниження мотивації до навчання та труднощі у соціальній адаптації в шкільному середовищі.

Отже, дослідження особливостей слухової уваги у дітей з РДУГ є важливим для глибшого розуміння механізмів їх когнітивного розвитку. Аналіз даного питання дозволить глибше проаналізувати чинники, які ускладнюють процес сприймання та обробки слухової інформації, що є ключовим для подальшої успішної соціалізації та академічного розвитку даної групи дітей.

Увага як психологічних феномен досліджується та описується в працях українських вчених: М. Варій, О. Колобич, О. Коханова, О. Крюкова, В. Лефтеров, С. Максименко, Д. Нестеровська, Т. Партико, О. Пасека, М. Рогозіна, О. Сергєєнкова, В. Соловієнко, О. Столярчук, Ю. Шевченко та ін.

Проблемі розладу дефіциту уваги та гіперактивності присвятили свої наукові пошуки такі українські вчені: В. Гадлевська, Г. Дьоміна, Т. Ілляшенко, В. Князєв, Г. Мозгова, О. Романчук, Л. Руденко, Л. Співак, Є. Суковський, І. Сухіна, О. Ферт та ін.

Об'єкт дослідження: слухова увага як психічний процес.

Предмет дослідження: слухова увага дітей молодшого шкільного віку з розладом дефіциту уваги і гіперактивності.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та емпірично виявити рівні розвитку слухової уваги у дітей молодшого шкільного віку з розладом дефіциту уваги і гіперактивності.

Відповідно до мети були визначені такі завдання дослідження:

- 1) здійснити теоретичний аналіз проблеми слухової уваги як психічного феномену;
- 2) виявити та охарактеризувати рівні розвитку слухової уваги у дітей молодшого шкільного віку з розладом дефіциту уваги і гіперактивності;
- 3) розробити методичні рекомендації для фахівців щодо розвитку слухової уваги дітей молодшого шкільного віку з розладом дефіциту уваги і гіперактивності.

Для розв'язання поставлених завдань використовувалися такі методи дослідження:

а) теоретичні: аналіз наукових джерел із досліджуваної проблеми та результатів практичних досліджень з даної проблеми: узагальнення та систематизація теоретичних та емпіричних даних;

б) емпіричні: констатувальний експеримент:

– вербальний варіант методики «Коректурна проба» (адаптована методика П. Румянцевої, Л. Фоміної);

– методика «Так чи ні?» (модифікація методики В. Когана і Е. Коробкової);

– методика «Складні інструкції» (адаптований варіант методики «Складні інструкції» А. Крилова);

в) статистичні (процедура кількісної та якісної обробки даних).

Базою дослідження стали Запорізькі гімназії № 5 та 66.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи: робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

Апробація результатів дослідження відбулась на VI міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір в умовах воєнного часу» (10–11 квітня 2025 р.).

ВИСНОВКИ

Теоретичне обґрунтування проблеми розвитку слухової уваги у дітей молодшого шкільного віку з розладом дефіциту уваги і гіперактивності та результати проведеного дослідження дозволили сформулювати висновки відповідно до поставлених завдань.

1) здійснений теоретичний аналіз проблеми слухової уваги як психічного феномену;

Ми виявили, що увага виступає регулятором когнітивної діяльності, забезпечуючи вибіркове спрямування психічної енергії на значущі стимули. Саме завдяки увазі людина здатна зосередитися на певних аспектах інформації, ігноруючи інші. Одним з її видів є саме слухова увага як здатність зосереджуватися на слухових подразниках, утримуючи їх у полі свідомості протягом певного часу. Вона є частиною сенсорної уваги та має важливе значення для мовленнєвого розвитку, навчання та соціальної взаємодії. Найбільш інтенсивно даний вид уваги розвивається в дошкільному віці.

Активация слухової уваги сприяє більш ефективному виконанню завдань, пов'язаних з виявленням, розпізнаванням та інтерпретацією звукових образів. Вона забезпечує можливість цілеспрямованого слухового моніторингу та підтримки концентрації під час діяльності, що передбачає роботу із звуковими стимулами. А недостатній розвиток слухової уваги та пам'яті, які тісно пов'язані між собою, спричиняє швидке психічне виснаження учнів. Це, своєю чергою, негативно позначається на здатності засвоювати як мовленнєвий, так і немовленнєвий навчальний матеріал.

2) виявлені та охарактеризовані рівні розвитку слухової уваги у дітей молодшого шкільного віку з розладом дефіциту уваги і гіперактивності;

Метою експериментального дослідження було виявити рівні розвитку слухової уваги у дітей молодшого шкільного віку з розладом дефіциту уваги і гіперактивності.

Базою дослідження стали Запорізькі гімназії № 5 та 66. У діагностиці взяли участь 7 дітей молодшого шкільного віку з розладом дефіциту уваги і гіперактивності.

Для діагностики стану розвитку слухової уваги у дітей молодшого шкільного віку з розладом дефіциту уваги і гіперактивності нами були використані такі методики: вербальний варіант методики «Коректурна проба» (адаптована методика П. Румянцевої, Л. Фоміної); методика «Так чи ні?» (модифікація методики В. Когана і Е. Коробкової); методика «Складні інструкції» (адаптований варіант методики «Складні інструкції» А. Крилова).

У більшості дітей із РДУГ спостерігаються помірні або низькі показники слухової уваги за всіма параметрами: стійкість, концентрація, довільність і переключення. Лише одна дитина в кожній методиці продемонструвала високий рівень, що є винятком і свідчить про сформовану здатність до самоконтролю.

Середній рівень (виявлений у 4 дітей) характеризується помірною стійкістю слухової уваги, тенденцією до зниження продуктивності з часом, коливанням темпу й труднощами при зміні інструкцій.

Низький рівень (у 2 дітей) вказує на нестійку, імпульсивну, фрагментарну слухову увагу з труднощами у виконанні інструкцій, утриманні завдання та самоконтролі.

Отримані результати свідчать про необхідність спеціальної корекційно-розвиткової роботи, спрямованої на тренування та розвиток слухової уваги, розвиток саморегуляції та адаптацію до освітнього процесу.

З) розроблені методичні рекомендації для фахівців щодо розвитку слухової уваги дітей молодшого шкільного віку з розладом дефіциту уваги і гіперактивності.

У межах дипломної роботи були сформовані методичні підходи до покращення слухової уваги у дітей з РДУГ. Основними напрямками корекційно-розвивальної роботи визначено:

- використання вправ на концентрацію, стійкість, переключення уваги;

- зменшення слухового навантаження через паузи, чітке структурування інструкцій;
- поєднання слухових завдань з візуальною підтримкою;
- створення оптимального акустичного середовища (мінімізація шумових подразників);
- формування навичок самоконтролю та рефлексії через ігрові й навчальні ситуації;
- забезпечення тісної співпраці між педагогами, психологами та батьками для досягнення стабільного прогресу.

Рекомендації можуть ефективно застосовуватися в роботі освітніх закладів, інклюзивно-ресурсних центрів та в індивідуальній роботі з дітьми з РДУГ, сприяючи підвищенню рівня їхньої слухової уваги та загальної навчальної успішності.

На підставі аналізу результатів дослідження були сформульовані методичні рекомендації, спрямовані на підвищення рівня розвитку слухової уваги у дітей з РДУГ. Основними напрямками роботи запропоновано:

- впровадження спеціальних ігрових вправ на розвиток вибіркової та стійкої уваги;
- застосування візуальної підтримки до усних інструкцій;
- створення сприятливого акустичного середовища в класі;
- поступове подовження слухового навантаження з урахуванням індивідуального темпу дитини;
- активне залучення батьків та педагогів до реалізації системи підтримки та стимулювання слухової уваги.

Запропоновані підходи можуть бути інтегровані у практику роботи педагогів, психологів, логопедів та інших фахівців, які працюють з дітьми із РДУГ, з метою покращення їх когнітивного розвитку та соціальної адаптації.

Дослідження підтвердило, що розвиток слухової уваги у дітей з РДУГ є складним та багатогранним процесом, який потребує комплексного підходу. Врахування індивідуальних особливостей кожної дитини, застосування

ефективних методик та тісна взаємодія між усіма учасниками освітнього процесу сприятимуть покращенню слухової уваги та загальної успішності дітей з РДУГ.